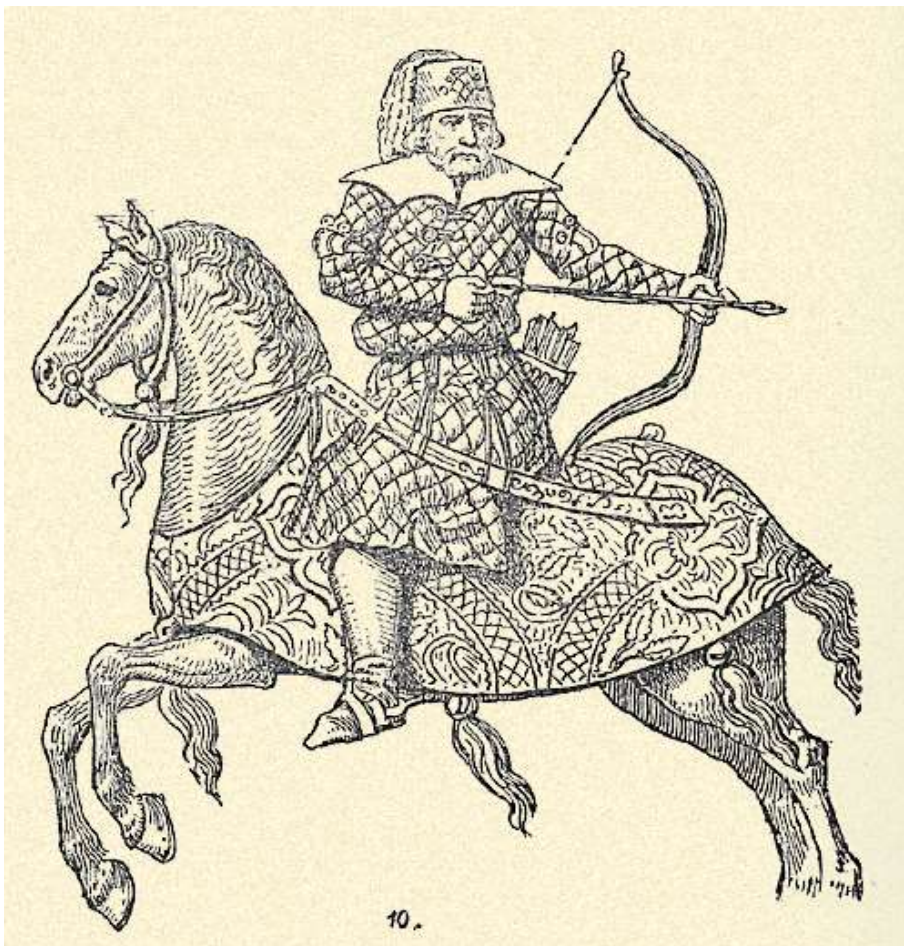

vége *Vonucz* vagy *Vomuk* (?) Arad mellett, mely hajdan a királyi íjász-mesterek (*Arcupalisteriorum regionum*) lakhelye volt. — Erdélyben az aradi káptalan birtokát tet-

VNGARICVS EQVBS.

Dr. Rácz Attila: adalékok a lehetséges gyalogos nemzeti íjászcél kiválasztásához a korabeli források vázlatos ismertetésével

Gyalogos kézi íjászok a XIV-XVII. századi történelmi forrásokban

Anjou kor

<https://ia800503.us.archive.org/5/items/magyarhadortene00szen/magyarhadortene00szen.pdf>

Károly Róbert kezdi meg a magyar hadiügy újjá szervezését. Alatta képződik ki a portai katonaság és a banderiális hadsereg és súlyt helyez a városokra is honvédelmi szempontból. Így például a kolozsváriakat 1316-ban adott szabadalom levelükben, falaik jó karban tartásán kívül minden hatvan porta után egy teljesen vértezett harcos kiállítására kötelezte.

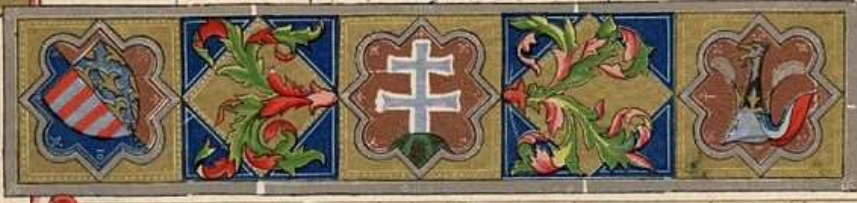
A hadviselés módját és a fegyverzetet a nyugati lovagszokások immár teljesen uralják. De csak még mindig az udvar és előkelőségek körében. **A régi módra íjjal és szablyával fegyverzett gyalogság** és könnyűlovasság még mindig legalább is fele részét képezi a magyar seregeknek. Erre nézve leghitelesebb adatokat nyújtanak nekünk Márk által a XIV. században írt s képekkel is díszített úgynevezett bécsi képes krónika képei. Ennek első lapján van ábrázolva trónján ülve maga Nagy Lajos király és trónja körül egyik oldalt nyugati módra vértezett lovagjai, másik oldalt pedig a magyar köznemes harcosok egy csapata íjjal és szablyákkal felfegyverkezve látható.

Anno dñi
M. ccc. lxxv.
Quinq[ue]
gesimo oct
tauo. f[est]a
tema ista
octavas
ascensionis
evange[li]o
m[er]ito in
capitula e[st] ista Cronica. de
gestis hungarorum. antiquis et
nom[en] suis ortu et progressu me
toria voluntate et audacia colla
tione uentates ascribit. et fallita
tem omnino refutat. In no
mine domini amen. In ap[er]to p[ro]f
m Cronica[m] hungarorum.

Et n[on] e[st] reges regnat
al[ter] dom[us] deus
p[ro] sapientie salomo
nem p[ro]libior. vii.

Capitulo Glosus es in his suis
in maiestate mirabilis in effa
bilis altitudo prudentie. nulus in
clusa hominibus. nullis terminis. p[ro]
p[ro]p[ri]a uita centena uicem celestia
p[ro]pter disponit et terra. Et si
cunctos eius nuntios magister et
et alios reor[um] honor[um]. et celestis et
sunt biuudinis possessor[um]. illes ta
men ut dignis lingua rependat po
tioribus attolere insignis dignita
tum et p[ro]m[er]itum uicem retribu
tione p[ro]sequitur. quos digniores
agnoscit et commendat ingenio
excellencia meritorum p[ro] ut appar
luculentissime in extollentia regu
illustrium et rectorum exercitio ce
lestialium p[ro]p[ri]as hungarorum
p[ro]p[ri]as. Qui dunno f[er]at
auctoritatis p[ro]sidio gladioz ane
b[er] ualido illis ne p[ro]fugatis. Castra
subu[er]tent[ur] regum et impatoru[m].

SZENDREI JÁNOS: MÁTYÁS KORÁNAK HADI EMLÉKEI.

(<https://mek.oszk.hu/00900/00941/html/doc/c200773.htm#v2>)

Mátyás állandó hadserege mikor legnagyobb békelétszámmal bírt, mintegy 35,000 emberből állhatott.

De az állandó hadsereg csak csekély részét, csak magvát képezte annak a hatalmas haderőnek, a mit Mátyás háború esetében mozgósítani tudott.

1479-ben, mikor a törökkel harcol, a velencei követnek kormányához intézett egykorú jelentése szerint, a hadsereg létszámát illetőleg az olasz követ a következőket jelenti:

Cseh-morva sziléziai nehéz lovas 6,000

Gyalogos 10,000

Magyar nehéz lovas 10,000

Paizzsal, **ballistákkal** fölfegyverzett gyalogos 4,000

Lándzsával, paizzsal és kézi íjjal fölfegyverzett székely-lovas, kik a keleten legjobb íjászokul vannak elismerve és igen sebes lovakkal bírnak 16,000

Ugyanily fegyverzetű székely gyalog 16,000

Lövész vagyis puskás 400

Pattantyús-mester 80

Erdélyi urak s nemesek serege 10,000

Erdélyi oláh, kik még atyja oldala mellett harcoltak 2,000

Havasalföldi vajdától van a királyi seregben lovas 12,000

Gyalogos és pattantyús 20,000

Oláh vajdától van lovas 8,000

Gyalogvitéz 30,000

Összesen: 144,480

A vizi haderőben a király hajóhada összesen 330 hajóból áll, melyeken a matrózokon kívül 10,000 harcos van elhelyezve, azaz 1700 lándzsás, 1200 vértés, a többi **ballistárius és íjas**.

Mátyás állandó hadseregének egyrészét képezte a híres fekete sereg, mely körülbelül 10,000 emberből állott s fentartása évenként 100,000 aranyforintba került. A fekete sereg fölállításának időpontjául 1463-at vehetjük, mikor a király GISKRA megveretése után cseh zsoldos csapatainak nagyrészét zsoldjába fogadta s azokat szigorú fegyelemmel újra szervezte. E hadosztály nevét feketére futtatott pánczéljáról vette s fegyverük pánczél, paizs, lándzsa és muskéta volt és kizárólag gyalogszolgálatokat teljesítettek.

Bonifini, Rerum Ungaricarum decades:

«A katonai gyakorlatok berekesztésével az egész sereg felállított hadi rendben. Közül volt a gyalogság három sorban, elől a paizsosok, ezek mögött a kopjások, **leghátul az íjászok** és könnyű puskások. A gyalogság két oldalát foglalták el a nehéz vasas lovasok és ezek mellett legszélül állottak a könnyű lovasok serény mozdulatú paripákon. Az egész együtt skorpió alakját ábrázolta és így tette magát mozgásba».

A. Dürer XV.sz. vége. XVI. sz. eleje

II. Lajos király kora

A fegyverek kezelésében és a lovagi gyakorlatokban nem kisebb eredményt mutatott fel. Mestere: unokabátyja György brandenburgi örgróf volt. Jól lovagolt, **ügyesen használja az íjat**, a melyet **még ekkor nem szorítottak ki a lőfegyverek se a czéllövészetnél, se a vadászatoknál**. Már tizenhárom éves korában részt vett a nyilvános fegyverjátékokban; testi ereje, ügyessége és bátorsága által nemcsak a néző tömeg tapsait vívta ki; a hozzáértők is tanúságot tettek arról, hogy «a tökéletes lovagnak minden kellékeit bírja». (Fraknói V.: II. Lajos udvara. 5.o.)

Vadászatok és fegyverjátékok, víg lakomák és táncvigalmak sűrűn követték egymást. Mária egyformán kedvelte a lovaglást, vadászatot, **czéllövészetet** és a tánczot. (Fraknói: 16.o.)

A farsang utolsó napjait ezen korban is rendkívüli vígsággal szokták megülni. A magyar királyi udvarban ilyenkor szakadatlan sorban követték egymást a lakomák és tánczvigalmak, az álarczos" menetek és **fegyverjátékok**.

Az 1522-ik év őszen, midőn Lajos Prágában tartózkodott, Batthyányi Ferencz főlovászmester Slavóniából küldöttet bocsát hozzá, azon kérdéssel: hol fogja a jövő évi farsangnak végső napjait tölteni? és vajon kívánja-e, hogy ő is harci-játékra fölkészülve jelenjék meg ott?

A király siet válaszolni. Még nem határozhatja meg ugyan, hol fog azon időben lenni, de «bárhon leszünk — úgy mond — még ha útban lennénk is, vigán akarunk lenni, és jókedvben tölteni napjainkat.» Felhívja tehát, hogy **a harczijátékokhan használt lovát és fegyvereit minden esetre hozza magával.** Az 1525-iki évben a királyi udvarnál már korán tettek készületeket a farsangi multságokra. Január végén különféle szöveteket vásároltak, melyekből a tervezett álarczos menetben résztvevő udvarnokoknak jelmezeket készítettek. Február 20-án, **farsang utolsó vasárnapján fegyverjáték rendeztetett**, melyet tánczvigalom követett. (Fraknoi: II. Lajos udvara. 46-48.o.)

Gyalokay Jenő: Végvar és csatatér

Erdélyben a gyalogszékelyek főfegyvere, legalább papíron, a puska volt. De amikor az 1536-i marosvásárhelyi országgyűlés kimondotta, hogy a főnépek és lófők mellvértet, sisakot és pajzsot viseljenek, ugyanakkor megengedte, hogy **a szegényebb gyalogszékelyek íjjal**, csákánnyal, törrel, kaszával vagy baltával szállhassanak hadba.

(<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Domanovszky-domanovszky-magyar-muvelodestortenet-1/harmadik-kotet-a-keresztenyseg-vedobastyaja-A9B/C62>)

Jost_Amman: Magyar_nemesek 1570

Bethlen Gábor (1580-1629) végrendelete

(Közölte Koncz József. Maros-Vásárhelytt 1878. 50.o.)

(...)

Egy türkeses, jaspisos, merő ezüst pallos

Egy két tollú, rostélyos, öreg ezüst aranyos bot

Egy türkeses, rubintos bicsok

Egy türkeses, gyöngyös, szkofiumos puzdra ő felsége maga nyilaival, mind kézi ijjával együtt

Öt igen szép tigris bőrök

Négy igen szép párducz bőrök

Egy veres bársony, szkofiummal, aranynyal varrott lóralaló pokrócz

Egy ezüsttel borított aranyos paizs

(...)

Párviadal 1630 körül

BETHLEN MIKLÓS ÉLETE LEÍRÁSA MAGÁTÓL (1642-1716)

Nevetség, hijábavalóság és játékra, mint akármely gyermek és ifjú, felettébb hajlandó, sőt vásott és a játékban telhetetlen s fáradhatatlan volt az én gyermekségem és felserdült ifjúságom; de nem veszteg ülő, mint a kocka, kártya, szák, sakk, micsoda, hanem a testnek ingatásával járó játékokban gyönyörködtem, mint a labda, forgattyú, parittyá, teke, kézzel való hajigálás, vitéz játék, versfutás, küzdés, ugrás, melyek miatt néha meg is vertek, **nyíllal való lövöldözés és madarászás**, etc. (168.o)

ZRÍNYI MIKLÓS:

Ne bánts a magyart

Az török áfium ellen való orvosság, avagy Az töröknek magyarral való békessége ellen való antidotum (1663)

Általánosan elfogadott nézet volt ebben a korban, hogy csakis abból válhat jó katona és tiszt, akit serdülő korban kezdtek kiképezni. Az ezzel kapcsolatos vélekedéseket Zrínyi Miklós így összegezte „Az török Áfium ellen való orvosság” című munkájában: „Mindenki tudja — ha ugyan a régi szokásokat meg akarjuk tartani —, hogy a serdülő ifjakat kell a katonai pályára buzdítani. Mert az ifjak nemcsak hamarább, de alaposabban is elsajátítják azt, amit tanulni kell.” „Mert a hadimesterség sem nem jelentéktelen, sem nem könnyű; akár a lovas, akár **a nyilas gyalog dolgát**, akár a paizzsal való bánást s mindezek mozdulatait akarod megtanítani;”

KOZÁK-KÍGYÓSSY SZABOLCS LÁSZLÓ

CÉHES VÁROSVÉDELEM NAGYSZEBENBEN A XV–XVI. SZÁZADBAN

https://epa.oszk.hu/00000/00018/00278/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_2018_04_0834-0855.pdf

és

FEGYVERKÉSZÍTŐ KÉZMŰIPAROSOK ÉS CÉHEK A KÉSŐ KÖZÉPKORI NAGYSZEBENBEN

file:///C:/Users/skaand/Downloads/Fegyverkeszito_kezmuiparosok_es_cehek_a.pdf

Íjkészítés

A nagyszebeni fegyverkészítő iparágak már a XIV. század végére akkora gazdasági súlyt képviseltek, hogy önálló, egy-egy portékára szakosodott céhként működhettek. Ezt tükrözi az 1376-os céhszabályozás is, amelyben **az íjkészítők céhe** is szerepel. A városi számadáskönyv feljegyzéseinek tanulsága szerint ez a szakma a következő században is virágozhatott, ugyanis számos különböző íjkészítő mester neve maradt fenn ebből az időszakból.

A Nagyszébenben működő íjkészítőket számba véve megállapítható, **hogy a XV. század közepétől az 1516-ig terjedő időszakban hozzávetőlegesen legalább tíz kézműves munkálkodhatott a kézi íjak előállítására szakosodva.** Ez a szám összevethető a Brassó városban működő íjgyártók számával: ott a 1475 és 1500 között az adójegyzékekben 22 Bogner nevű személyt jegyeztek le.

A szász városban a mesterség még a XVI. század derekán is jelen volt, ugyanis 1545. január 30-án **az íjkészítő-, a nyílkészítő-, a fésűs-, valamint a pajzskészítő céhek szabályzatát** foglalták írásba. Ez a forrás azonban más figyelemre méltó jelentőséggel is bír: az íjgyártó céhre vonatkozó 5. artikulusban szabályozzák szaru (tülök) beszerzését a céh számára. Ez a kompozit, merevszarvú reflexíjak számára elengedhetetlen komponens bizonyítja, hogy a XVI. század derekán ilyen technológiával még készítettek íjakat a Magyar Királyság területén. Az íjgyártók céhe a fésűsökkel közös alapanyagból (is) dolgozott. A fésűsök céhe is szabályozta a szaru beszerzését (6. artikulus). Szintén kompozit íjak készítéséről tanúskodik a brassói íjgyártó céh 1505-ben kelt szabályzata is (5. artikulus). A mesterség helyi üzésére való utolsó utalás a kézműves céhek tornyaiban tárolt fegyverek 1575. évből származó összeírásában található.

Nagyszében vonzáskörzetében lévő falvakra vonatkozó forrásokban is található íjkészítő mesterségre utaló nevű személyek: Nagyselykről egy bizonyos Velten Pogner neve maradt fenn, Guraróról pedig Michel Bogneré, de párhuzamot jelenthet a Brassó város melletti Keresztényfalván tevékenykedő „Petrus Arcusinus, Bogner” is.

További fontos adalék Nagyszében késő középkori fegyveriparának sokszínűségére, hogy a kézi íjakhoz és a számszeríjakhoz szükséges lövedékek előállítására és az ezekhez a fegyverekhez tartozó kellék készítésére is külön iparosok szakosodtak. Így a városban kézi íj- és számszeríjhoz tartozó nyílvessző-készítők is kimutathatók. A forrásban található mesterségre történő utalás és a név

kapcsolata (Der *Czensnyczter*, azaz a 'nyílkészítő') más hasonló példákkal együtt arra enged következtetni, hogy ekkor még az iparos szakmák jelentős mértékben névhelyettesítő funkcióval bírtak. Petter/Pitter nyílkészítő nevét rögzítették a szebeni adólajstromokban és kapuőrségi adóiratokban 1478–79-ben.

Íjászverseny – Gyakorlás

A XV. századra a megerősödött gazdasági szereppel rendelkező városi polgárság megszervezte saját életét: részt vállalt a védelmi feladatokban, amelyekhez rendszeres gyakorlatozásra volt szüksége, egyszersmind a nemesség pompás harci játékaiból kizárt polgárság létrehozta önmaga hasonló saját társas eseményeit

Ezeket hamar hagyományok és szokások szőtték át: a versenyeken különböző versenyágak alakultak ki, a **legeredményesebb indulót lövészkirállyá (Tartschenmeister) választották**. Mivel a városi lövészet történetének emlékei elsősorban a XVI–XVII. századból maradt ránk, mérvadó tanulsága van Nagyszében XV. századból való, szép számú – mindezülig kevésbé ismert – emlékeinek.

Nagyszében város első lövészeseményének említése 1469-ből való, mikor a városvezetés elrendeli az íjászat gyakorlását a polgárok számára. Ekkor még a lövészet eszközei elsősorban a hideg lőfegyverek voltak, azonban a XV. század végétől egyre gyakrabban tűnnek fel a tűzfegyverekkel végzett lövészkalkalmak is. A városvezetés által felügyelt íjjal vagy számszeríjjal történő lövészetekről és ezzel felfegyverzett lövészekről huszonkét alkalommal tesz említést a szebeni számadáskönyv 1497-ig, ebből huszonegy bejegyzés az 1494–1497 közötti évekre vonatkozik, és tizenhárom különböző alkalmat jelöl.

A tűzfegyverekkel történő lövészetéről hét említés maradt fenn a tárgyalt időszakból, hat ízben azonban nem jegyezték le, hogy milyen eszközt használtak.

A céllövészet nemei: céltáblába való díjlövészet (tartschen, scheibenschiessen), madárlövészet (vogelschiessen), böklövészet (stechenschiessen) és a harcászat lövészet (hacken-, geschütschiessen). *Bruckner* 1911. 162–163. o.

Az íjász-, számszeríjász és puskás lövészesemények között két csoportot lehet elkülöníteni.

Az elsőben nincs megjelölve a céllövészet jellege.

A második csoport két további kategóriára osztható:

a) **az egyikben célra lőnek (ad/pro tharschen/tarczan),**

b) **a másikban madárra (pro ave/ad avem).**

Az utóbbi szokásra Segesvár 1522. évi számadásaiban is akad példa, továbbá a felvidéki szász közösségeknél is kimutatható **a kakaslövés** formájában (Hahnschiessen), aminek német párhuzamai voltak.

Köthető még a szintén véres kimenetelű kakasviadalokhoz, melyet Vladianus látott Budán, s amit Bartholomeus Pannonius is megemlített a XVI. század elején. **A kakaslövés szokása a XIV. században virágzott, melyhez kezdetben kézi íjat használtak, majd puskát, és rendre élő állatra lőttek.**

Nagyszeben városából az 1495-es és az 1497-ös évek forrásaiból összesen hat madárlövészetéről értesülünk. Az egyik bejegyzés azt is megadja, hogy egy alkalommal számszeríjat használtak a lövészet során, így a korábban említett kézi íj és a puska mellett ez a fegyvertípus is kimutatható. **További két esetben arra is találunk utalást, hogy a kakaslövésen fiatalok vettek részt, azonban ennek kizárólagossága nem igazolható. A kakaslövés a népi hagyományban általában ünnepekhez kötődik (például Farsang, Húsvét, Pünkösd), vagy olyan fontos eseményekhez, mint az esküvő, vagy az aratás.** Ezzel szemben két alkalommal Nagyszebenben a madárlövés októberben zajlott a források szerint. Emellett értesülünk jutalomért zajlott lövészversenyekről is. Egyéb lövő eseményeket nemcsak a fiatalok számára rendeztek, hanem az idősebbeknek is.

A lövészeteken kezdetben íjat és számszeríjat használtak, amiket hamarosan felváltották a tűzfegyverek, egy új hadtörténeti korszakot jelezvén.

SZOKOLA LÁSZLÓ: BRASSÓ VÁROS KATONASÁGA A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN

Az első összeírást pedig még különlegesebbé teszi, hogy a Brassó városából érkező katonákat városnegyedek szerinti bontásban is közli, így összesen 208 személy nevét tartalmazza. Közülük 64-en a város különböző negyedeiből származtak: 8-an Catharinából, 11-en Corpus Christiből, 8-an Petriből, 37-en pedig Portica negyedből. Utóbbi azért is érdemel különös figyelmet, mert hozzátartozott a magyar többségű Bolonya nevű külváros, így ebből adódóan jelentős számú székely–magyar lakossággal rendelkezett.⁶⁷ A fentebb említett szempontok szerint nézve a katonák közül a 64 főből 55-en székely–magyar származásúnak tekinthetők, a többiek pedig szászok.

Brassó zsoldosainak igen jelentős részét székely–magyar katonaság alkotta, akik részben a helyi székelyekből és a törcsvári várbirtokok lakóiból, részben magyarokból (a magyarok előfordulására például a Szegedi, Kolozsvári, Hunyadi nevek utalnak), részben pedig a Székelyföldön toborzott egységekből kerültek ki.

A katonákat jellemzően Brassó magyar és székely lakosságú jobbágyfalvaiból, Apácáról, Krizbáról és más, hétfalusi településekről toborozta,

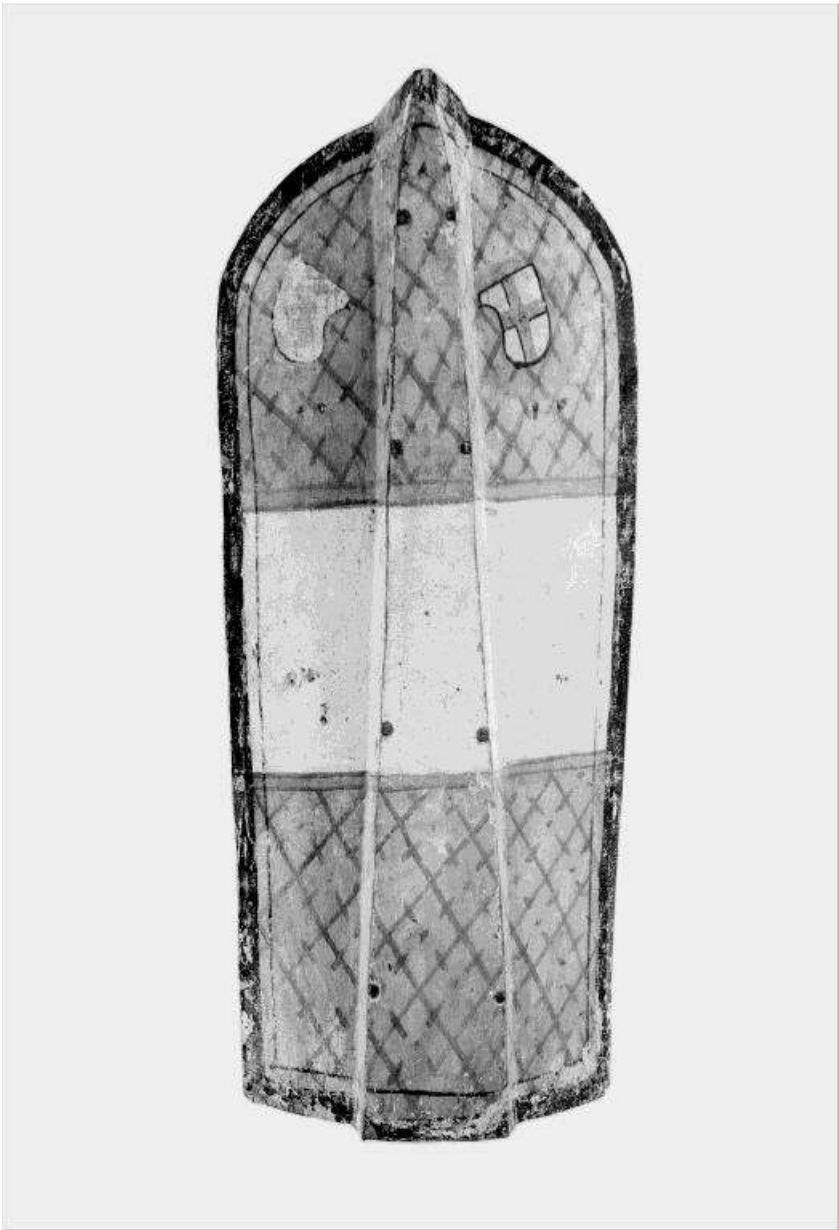

Magyar tárcsapaizs <https://mek.oszk.hu/00900/00941/html/doc/c200773.htm#v2>

Dörff.

849 Céhes városvédelem Nagyszebenben a XV–XVI. században *A Pavese (Setz Tarsche, azaz gyalogsági állópajzs) jellegzetes formája és díszítése. A tárgy egykor a bécsi városi fegyvertárban volt. (Őrzési helye: Karlsplatz Museum, Bécs. Inv. Nr. 126. 281 2. Hasonló darab. Őrzési helye: Karlsplatz Museum, Bécs. Inv. Nr. 126. 105.)*

KIEGÉSZÍTÉS

A legfontosabb védőfegyver a gyalogsági állópajzs volt. Fűzfából, teknőszerűen vájták ki és bőrrel, majd vászonnal, vagy pergamennel vonták be. A pajzs közepén kiugró gerinc futott, hogy földbe vert karóhoz lehessen támasztani. Különböző méretben készültek, funkciójuknak megfelelően. Általában festéssel díszítik őket. A XIV. század végétől a XVI. század elejéig Közép-Európában általánosan elterjedt a zsoldos gyalogság kezében. Fő jellegzetességei minden területen hasonlóak. A nagyméretű pajzssal harcolók, ugyanúgy mint a nehézfegyverzetűek, fegyverhordókat is kénytelenek tartani. Használják az íjások is. Mátyás hadseregének pajzsaiból szép sorozatot őriznek Bécsben, de az MNM-ben is található jó néhány példányuk. A Nemzeti Múzeum egyik legszebb és biztosan Mátyás hadseregéhez köthető állópajzsát gótikus M betű díszíti. Fából készült, bőrrel és vászonnal borították. Kissé ovális alakját közepén alacsony gerinc tagolja.

Ezek a nagyméretű állópajzsok kettős célt szolgáltak. Egyrészt felfogták a támadás lendületét, másrészt a puskás és az íjás lövészeknek a töltés időszakára védelmet nyújtottak. Tulajdonképpen mozgatható, elemeire bontható sáncrendszerként értelmezhető használatuk. A nagyméretű állópajzsok mellett forgalomban lévő kis- és közepes méretűek az egyéni harc során a személyes védelmet szolgálták.

A gyalogság mechanikus távolra ható fegyverei a kéziíj, a számszerű és a parittyá.

A tárcsapajzs mellett használták a kerek, nádból font keleti pajzsokat is. Zsákmányként, kereskedelmi úton kerülhettek az országba, alkalmazásuk azonban nem terjedt el általánosan.

http://epa.niif.hu/00000/00018/00129/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1990_01.pdf

Tűzfegyverekkel és számszeríjjal végzett lövészet céltáblára és madárformára „Olaus Magnus Historia de Gentibus Septentrionalibus” című művéből (7. könyv, 15. fejezet, 1555.)

Hallerek címerkönyve 2. Jagellókorai magyar vitéz. (Haller Vincze † 1514.) A Hallerek címerkönyve után másolat a tört. arczképcsarnokban s a mesteriskola Szalay-gyűjteményében. Fehér prémű övig érő rövid piros mentében, melynek újjá kék, az öv alatt zöld tunika (a későbbi pánczéling) látszik ki, a nadrág vörös.

<https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/MagyarViseletek-magyar-viseletek-tortenete-2/fekete-tablak-magyarazata-92/45-magyar-viselet-a-jagellok-koraban-215/>

Lehoczky: A magyar nemesi rangok és rendek fejlődése (<http://magyarregiok.hupont.hu>)

További munkálatra serkent a következő forrásrészlet:

„... aki az évente tartandó
nyilazási hadgyakorlatokra nem
ment el, kizáratott a szabadok
sorából.”

Hérész.

Ez alatt a menyasszony szülei házától a vőlegény házáig tartó menetet értjük. Kik abban részt vesznek, hérészeknek neveztetnek. Ezek mindegyike visz valami ajándékot, melyet azután a násznagy előtt szoktak lerakni, ki őket azután különösen megdicséri, s míg az ételeket beadja a konyhába, a többit felaggatja az ugynevezett paradicsomfára.

Hétfalusi kakasünnep.

A kakasünnepet Hétfaluban husvét harmadik napján szokták volt megtartani. A tanító megjelent mind a két nembeli iskolás gyermekekkel a helység játszó helyén, ahol őket a kíváncsi és mulatni vágyó néptömeg fogadta. Itt a leánykák és legénykék két táborra szakadtak. A leánykák közül mindenik egy koszttal (bottal), a legénykék ivvel és nyilakkal voltak ellátva. Mind a két tábor részére egy-egy czövek veretett a földbe; a leánykák számára egy hizlalt tyúk, a legénykék számára pedig egy hizlalt kakas lön a czövekhez kötve. Ezekután a leánykák bekötözték egymás szemeit kendővel, míg a fiúk illő távolságban a kakastól, rendbe állottak, miként azon katonák, kik egy elítélt főbelövésére rendeltettek ki. A leánykák föladata volt, bekötött szemmel a tyúkot felkeresni, és megütni; a fiúké, a kakast nyillal lelőni. Ki leg hamarabb találta az áldozatot, azé volt a dicsőség.

Ezen eljárás alatt megzendült aztán az iskolás gyerme-

ről a jobbágyok a fűvet egyenesen a vár számára voltak kötelesek lekaszálni.¹⁾ Ilyen falvak voltak: Vári, Détér, Kondoros és Décese.²⁾

Legnagyobbrészt mindig jószágtenyésztő és földművelő lakossága lévén vármegyénknek, miként ma, akként a középkorban is aránylag kevesen foglalkoztak az iparral és kereskedéssel. Csak Békésen és Gyulán laktak tulajdonképpen iparosok. — A békési jobbágyok közt 1467-ben Kovács, Molnár, Szabó és Varga nevezetűek fordulnak elő;³⁾ Gyulán pedig 1468-ban két Szűcs, egy lgyártó, egy Szíjgyártó, két Ötvös nevűek élnek.⁴⁾ Kétségtelen pedig, hogy ezek mesterségükről hivattak eként. A vármegyei nemes családok közt előforduló Ötvös, Szabó nevűek elődei szintén kézművesek voltak, de fölgazdagodván, jó pénzért nemességet s egy kis földbirtokot szereztek. 1525-ben már 12 czéh virágzott Gyulán, s ezek egyúttal »kalandos« vagyis »temetkező« társulatok is voltak, s még a várbelieknek is segítséget nyújtottak az elhúnytak tisztességes eltakarításában. A 12 czél közül névszerint csak a takácsokét nevezik meg,⁵⁾ de biztos, hogy ezenkívül külön czéhet alkottak még az ötvösök, mert a hírneves Dürer Albertnek atyja, Ajtósy Antal, már a XV-ik század elején Gyulán tanulta meg az ötvös mesterséget s 1492-ben Gyula város bírása »Aurifaber« vagy »Ötvös« Miklós nevet visel.⁶⁾ Az említettekén kívül még varga, kályhás vagy fazekas, kovács, lakatos és paizsgyártó mesterséggel foglalkozók fordulnak elő úgy, hogy, ha hozzájuk számítjuk még az ácsmesterséggel is foglalkozó molnárokat, éppen kijön a 12-ös szám.⁷⁾

Az ipar-engedély megadása 1496-tól kezdve Gyulán nem a földesúrtól, hanem a várostól függött.⁸⁾ Rendkívüli iparágak közé tartozott az orgonakészítés. 1532-ben egy Miklós nevű orgonakészítő élt Gyulán.⁹⁾ A női kézimunka tanítása szokásban volt s egyes családok tagjai e tekintetben nagy ügyességre tettek szert. 1478-ban I. Mátyás király megjutalmazza Simay Péter leányát, Veronikát, a ki »a gyöngyös díszítések és aranyfonalas hímzések készítésében Beatrix királynénak segítségére volt.«¹⁰⁾ Továbbá

1) Münch. Reichsarchiv. Brand. CCIV. f. II. nr. 170. — 2) Urb. et conscript. 1559—1561. — 3) B. O. 81—82. — 4) DL 16,811. — 5) Münch. Reichsarchiv. Brand. CCIV. f. II. nr. 170. 6) Liber regius II. 134—5. — 7) Münch. Reichsarchiv. Brand. CCIV. f. II. nr. 170. N. R. A. 1709/43. — 8) Liber regius II. 135—136. — 9) B. O. II. 135. — 10) Kovachich: Formulae Styli 230.